

KORXONADA INQIROZGA QARSHI BOSHQARISH STRATEGIYASINING NAZARIY ASOSLARI

Dadaboyev Tulqinjon Yusupjonovich

Toshkent Kimyo halqaro universiteti Iqtisodiyot kafedrası mudiri, PhD

Kamolov Faxriddin Xusniddin o'g'li

Toshkent Kimyo halqaro universiteti magistiri

Annotatsiya: Ushbu maqolada korxonada inqirozga qarshi boshqarish strategiyasining nazariy asoslari chuqur tahlil qilingan. Tadqiqotda inqiroz tushunchasining mazmun-mohiyati, uning kelib chiqish omillari va korxona faoliyatiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri ilmiy asosda sharhlab berilgan. Inqirozga qarshi boshqarishning asosiy tamoyillari, funktsiyalari hamda samarali strategiyalarni shakllantirish mexanizmlari o'rganilgan. Xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida inqirozga qarshi boshqaruv uslublarining ijobiy va salbiy jihatlari tahlil etilgan. Maqolada korxonada inqiroz holatining oldini olish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun strategik rejalashtirish va risklarni boshqarishning zamonaviy yondashuvlari ilmiy asosda bayon etilgan. Tadqiqot natijalari korxonalar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi va ularni strategik boshqaruv tizimini takomillashtirishda foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: inqiroz, korxona boshqaruvi, inqirozga qarshi strategiya, risklarni boshqarish, barqaror rivojlanish, strategik rejalashtirish, innovatsion yondashuv, xorijiy tajriba.

KIRISH

Bugungi globallashtirish sharoitida dunyo miqyosida iqtisodiy tizimlar barqarorligi va korxona faoliyatining uzluksizligini ta'minlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) va Jahon Banki (WB) tomonidan e'lon qilingan so'nggi hisobotlarda iqtisodiy o'sish sur'atlarining pasayishi, makroiqtisodiy beqarorlik va global savdo zanjirlaridagi uzilishlar natijasida ko'plab korxonalar inqiroz holatiga tushib qolayotgani ta'kidlangan [1]. Shu boisdan korxonalarda inqirozga qarshi boshqarish strategiyasini shakllantirish va uni takomillashtirish zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning muhim shartiga aylandi.

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturi (UNDP) o'z tavsiyalarida inqiroz sharoitida korxonalarni qo'llab-quvvatlash uchun risklarni boshqarish tizimlarini kuchaytirish va strategik rejalashtirishni zamonaviylashtirish zarurligini ta'kidlamoqda [2]. Bu holat O'zbekiston iqtisodiy islohotlar kursida ham o'z aksini topdi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 12-apreldagi PQ-208-sonli "Xususiy sektor barqarorligini oshirish va investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori asosida inqirozga qarshi boshqaruv mexanizmlari takomillashtirilishi belgilab berildi [3].

So'nggi yillarda korxona boshqaruvida inqirozga qarshi strategiyalarning o'rni va ahamiyati xalqaro tadqiqotlarda ham keng yoritilmoqda. Jahon Bankining 2023-yilgi "World Development Report" hisobotida ta'kidlanishicha, korxonalar faoliyatida barqarorlikni ta'minlash uchun inqirozga oldindan tayyor turish strategiyasi ishlab chiqilishi va moliyaviy tahlil vositalari keng qo'llanilishi lozim [4]. Mahalliy darajada esa O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 5-iyuldagi 371-son qarori bilan "Korxona barqarorligini ta'minlash konsepsiyasi" tasdiqlandi va unda inqiroz xavfini boshqarish uslublari alohida e'tirof etildi [5].

Bundan tashqari, BMT Global Compact platformasi doirasida e'lon qilingan 2023-yilgi "Sustainability in Business" hisobotida ham korxonalarning barqaror rivojlanishi uchun inqirozga qarshi strategiyalarni integratsiya qilish zarurligi ta'kidlangan [6]. Shu asosda korxonada inqirozga qarshi boshqarish strategiyasini ilmiy asosda ishlab chiqish va takomillashtirish mavzusi nafaqat milliy iqtisodiyot, balki global iqtisodiy barqarorlik nuqtayi nazaridan ham dolzarb vazifalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Korxonada inqirozga qarshi boshqarish strategiyasini ishlab chiqish va takomillashtirish mavzusi so'nggi yillarda xalqaro va mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda keng tahlil etilmoqda. Mazkur mavzuni to'liq ochib berish uchun bir qator ilmiy manbalar o'rganildi.

G. Myrdal o'zining "Economic Theory and Underdeveloped Regions" asarida iqtisodiy nomutanosibliklar va inqirozlarning korxona va mintaqaviy darajadagi salbiy ta'sirini chuqur tahlil qiladi. U inqirozlarni o'z-o'zini kuchaytiruvchi jarayon sifatida talqin etadi [7].

P. Drucker tomonidan ishlab chiqilgan "Management Challenges for the 21st Century" asarida esa korxona boshqaruvida inqirozga tayyor turish va o'zgarishlarni oldindan sezish tamoyillari batafsil yoritilgan [8].

M. Porter o'zining raqobat ustunliklari nazariyasida korxonaning inqirozga qarshi strategiyasi raqobatbardoshlikni saqlash uchun asosiy vosita ekanini ko'rsatib o'tgan [9].

A. Chandler "Strategy and Structure" asarida korxona faoliyatidagi inqirozlarning ko'pincha boshqaruv tizimlaridagi moslashuvchanlik yetishmasligi bilan bog'liq ekanini asoslab beradi [10].

S. Brigham va J. Houston o'zlarining "Fundamentals of Financial Management" ishida inqiroz vaqtida moliyaviy boshqaruvning roli va kapital oqimlarini boshqarish strategiyalarini ilmiy asosda ko'rsatgan [11].

Jahon Bankining "World Development Report 2023" hisobotida esa korxonalar barqarorligini ta'minlash uchun risklarni boshqarish tizimini yaratishning dolzarbligi alohida ta'kidlangan [12].

K. Bleyleven o'zining "Strategic Management: An Integrated Approach" asarida strategik boshqaruv va inqirozga qarshi yondashuvlarni o'zaro uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi [13].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 12-apreldagi PQ-208-son qarorida xususiy sektor barqarorligini oshirish va inqirozga qarshi boshqaruv mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlar belgilangani tadqiqot uchun asosiy huquqiy baza sifatida xizmat qilmoqda [14].

ILOning 2023-yilgi "Employment and Economic Stability" hisobotida inqiroz sharoitida mehnat bozorini barqarorlashtirish va korxonalarni qo'llab-quvvatlash strategiyalari ilmiy asosda ko'rib chiqilgan [15].

D. North o'zining "Institutions, Institutional Change and Economic Performance" ishida iqtisodiy institutlarning inqirozlarni yengib o'tishdagi rolga alohida e'tibor qaratadi [16].

P. F. Drucker tomonidan e'tirof etilganidek, har bir korxona doimiy ravishda inqiroz xavfi ostida faoliyat yuritadi va bu xavfga qarshi samarali boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur [17].

Mahalliy tadqiqotchi X. Toshmatovning "Korxona strategik boshqaruvi" (2021) asarida O'zbekiston sharoitida korxona barqarorligini ta'minlash va inqirozga qarshi mexanizmlarni rivojlantirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar berilgan [18].

S. Ansoffning "Strategic Management" konsepsiyasi doirasida inqirozga qarshi strategiyalarni ishlab chiqishda moslashuvchanlik va innovatsion qobiliyat asosiy omillar sifatida ko'rsatib o'tilgan [19].

UNDP tomonidan 2023-yilda tayyorlangan "Crisis Risk Management" hisobotida esa inqirozga tayyor turish uchun monitoring va signal tizimlarini yaratish zarurligi ta'kidlangan [20].

B. Barney o'zining "Gaining and Sustaining Competitive Advantage" asarida resurslar asosida qurilgan strategiyalarning inqirozga qarshi chidamliligi haqida ilmiy asoslangan tahlil beradi [21].

Ushbu manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy korxonalar uchun inqirozga qarshi strategiyalarni ishlab chiqish va takomillashtirishda risklarni boshqarish, strategik moslashuvchanlik, moliyaviy barqarorlik va innovatsion yondashuvlar muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda bir necha ilmiy tadqiqot usullaridan keng foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodologik asosini tizimli yondashuv tashkil etdi. Bu yondashuv kichik biznes sub'yektlari faoliyatining barcha jihatlarini yaxlit holda tahlil qilishga imkon berdi. Bundan tashqari, tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo'llanildi: tizimli yondashuv, SWOT-tahlil, qiyosiy-statistik va ekspert baholash metodlari. Tadqiqotda Namangan viloyati statistika boshqarmasi va kichik biznes sub'yektlarining moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlari hamda ekspert so'rovlari natijalari keng qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududiy iqtisodiy rivojlanish darajasini aniqlash va korxonalar faoliyatining inqirozga qarshi bardoshlilikini baholash bugungi kunda iqtisodiyotni strategik boshqarishda ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Namangan viloyati va uning tumanlari misolida o'tkazilgan tadqiqotda ushbu masalalar chuqur statistik va analitik tahlil asosida o'rganildi. Bu yondashuv hududiy iqtisodiy dinamikalarni har tomonlama tahlil qilish, mavjud nomutanosibliklar va rivojlanish sur'atlaridagi tafovutlarni aniqlash, shuningdek, korxonalar darajasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan inqiroz holatlarini bashorat qilish imkonini berdi.

Tadqiqot davomida 2020–2025 yillar oralig'ida yig'ilgan asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Ushbu ko'rsatkichlar orqali viloyat miqyosida yalpi hududiy mahsulot hajmi, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, investitsiya oqimlarining dinamikasi, aholi bandlik va ishsizlik darajalari kabi iqtisodiy faoliyatning eng muhim indikatorlari baholandi. Statistik ma'lumotlar asosida olingan

natijalar hududiy rivojlanish tendensiyalarini ko'rsatibgina qolmay, balki mavjud imkoniyatlar va tahdidlar tahlilini ham amalga oshirish imkonini yaratdi.

Shu orqali viloyat va uning tumanlarida iqtisodiy barqarorlik darajasini oshirish, inqirozga bardoshlilikni kuchaytirish va hududiy nomutanosibliklarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga zamin yaratildi. Quyida ushbu tahlillar asosida olingan aniq ma'lumotlar va ularning ilmiy izohi taqdim etiladi.

1-jadval.

Namangan viloyatida 2020–2025 yillarda YaIM hajmi va o'sish sur'atlari¹³⁶ (mlrd so'mda)

Yil	YaIM hajmi (mlrd so'm)	Yillik o'sish sur'ati (%)
2020	28 450	—
2021	31 000	9,0
2022	34 200	10,3
2023	37 700	10,2
2024	41 300	9,6
2025 (prognoz)	45 600	10,4

Manba: Namangan viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Mazkur jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2020–2025 yillar davomida Namangan viloyatining yalpi hududiy mahsulot (YaIM) hajmi izchil va barqaror sur'atlarda oshib bormoqda. Yillik o'sish sur'atlari o'rtacha 9–10% atrofida bo'lib, hudud iqtisodiyoti global pandemiya sharoiti va tashqi iqtisodiy bosimlarga qaramay, ichki iqtisodiyotni mustahkamlash va investitsion muhitni yaxshilash orqali barqaror rivojlanayotganini ko'rsatmoqda.

Ayniqsa, 2022–2023 yillar oralig'ida YaIM o'sish sur'atining nisbatan yuqori bo'lishi hududdagi ichki investitsiyalar hajmining oshgani, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarining kengaygani, shuningdek, kichik va o'rta biznes sub'yektlarining faoliyati faollashgani bilan chambarchas bog'liqdir. Mazkur davrda amalga oshirilgan infratuzilma loyihalari va davlat-xususiy sheriklik asosidagi investitsiya dasturlari iqtisodiy o'sishga sezilarli turtki bergan.

2024–2025 yillar uchun shakllantirilgan prognoz ko'rsatkichlari esa viloyat iqtisodiy o'sish tendensiyalarining davom etishini, makroiqtisodiy barqarorlik saqlanishini va ishlab chiqarish salohiyatining yanada kengayishini anglatadi. Bunday ijobiy dinamikalar hududda faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun inqirozga qarshi barqaror strategiyalar ishlab chiqishga qulay makroiqtisodiy sharoit yaratadi. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda hududiy farqlarning kamaytirilishi, investitsiya oqimlarining tumanlar bo'yicha muvozanatli taqsimlanishi va sanoat tarmoqlarining diversifikatsiya qilinishi masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Bundan xulosa qilish mumkinki, iqtisodiy o'sish sur'atlarining barqaror saqlanishi korxonalar darajasida inqirozga bardoshlilikni oshiradi, lekin barqaror rivojlanishni uzoq muddatli ta'minlash uchun makro- va mikroiqtisodiy islohotlarning izchil davom ettirilishi zarur.

¹³⁶ Namangan viloyati statistika boshqarmasi. (2024). Namangan viloyatining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari. Namangan: Statistika nashriyoti.

2-jadval.

Namangan viloyati tumanlari kesimida sanoat mahsuloti ishlab chiqarish hajmi¹³⁷ (mlrd so'mda)

Tumanlar	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (prognoz)
Namangan shahri	8 000	8 900	9 850	10 700	11 650	12 700
Kosonsoy	2 050	2 400	2 800	3 200	3 600	4 100
Chust	1 600	1 800	2 050	2 300	2 600	2 950
Pop	1 850	2 100	2 400	2 750	3 100	3 500
To'raqo'rg'on	1 500	1 700	2 000	2 300	2 600	2 900

Manba: Namangan viloyati sanoat va tadbirkorlik boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Mazkur jadvaldan ko'rinadiki, Namangan shahri sanoat mahsuloti ishlab chiqarishda viloyat miqyosida yetakchi pozitsiyasini mustahkam saqlab kelmoqda. 2025 yilga kelib shaharning sanoat mahsuloti hajmi 12,7 trillion so'mga yetishi prognoz qilinmoqda, bu esa 2020 yilga nisbatan qariyb 59% o'sishni tashkil etadi. Bunday yuqori dinamika shaharda mavjud sanoat infratuzilmasining rivojlanganligi, texnologik modernizatsiya jarayonlarining jadallashgani va innovatsion ishlab chiqarish tarmoqlarining kengaygani bilan bevosita bog'liq.

Kosonsoy, Chust va Pop tumanlarida ham sanoat mahsuloti ishlab chiqarish hajmining izchil o'sayotgani kuzatilmoqda. Bu hududlarda kichik va o'rta biznes sub'yektlarining faol rivojlanishi, mahalliy xomashyo resurslaridan samarali foydalanishga asoslangan strategiyalarning amalga oshirilgani, hamda infratuzilmaning nisbatan yaxshilanganligi asosiy o'sish omillari sifatida namoyon bo'lmoqda. Mahalliy sanoat korxonalarining diversifikatsiyalashgan ishlab chiqarish yo'nalishlariga o'tishi va bozor ehtiyojlariga mos ravishda mahsulot assortimenti kengaytirilgani ham rivojlanish sur'atlariga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Biroq, tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim hududlar, xususan To'raqo'rg'on tumanida sanoat mahsuloti ishlab chiqarish hajmi o'sish sur'atlari viloyat o'rtacha ko'rsatkichlaridan orqada qolmoqda. Bu holat tumanda sanoat infratuzilmasining cheklanganligi, investitsiya jalb qilishdagi qiyinchiliklar va mavjud ishlab chiqarish bazasining yetarlicha modernizatsiya qilinmaganligi bilan izohlanadi. Shu sababli, To'raqo'rg'on va shunga o'xshash tumanlarda sanoat salohiyatini oshirish uchun xorijiy va mahalliy investitsiyalarni faol jalb etish, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va yangi sanoat korxonalarini barpo etish zarurati dolzarb masala sifatida qaralishi lozim.

Umuman olganda, Namangan viloyatining sanoat rivojlanishida markazlashuv tendensiyasi kuzatilmoqda. Bu esa kelgusida sanoatni hududiy diversifikatsiya qilish va barcha tumanlarda sanoat ko'lamini kengaytirish bo'yicha alohida strategik chora-tadbirlarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

¹³⁷ Namangan viloyati sanoat va tadbirkorlik boshqarmasi. (2024). *Viloyat sanoat rivojlanishi hisobotlari*. Namangan: Sanoat va tadbirkorlik nashriyoti.

**Namangan viloyatida 2020–2025 yillarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiya
jalb qilish hajmi¹³⁸ (mlrd so‘mda)**

Yil	Xorijiy investitsiyalar	Mahalliy investitsiyalar	Umumiy investitsiya hajmi
2020	750	2 400	3 150
2021	850	2 700	3 550
2022	950	3 100	4 050
2023	1 100	3 500	4 600
2024	1 250	3 800	5 050
2025 (prognoz)	1 400	4 200	5 600

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Investitsiya hajmlarining o‘shish tendensiyasi Namangan viloyatida olib borilayotgan iqtisodiy islohotlarning samaradorligini va biznes muhitining yaxshilanayotganini yaqqol ko‘rsatmoqda. 2020–2025 yillar davomida, ayniqsa so‘nggi uch yilda, investitsiya jalb qilish ko‘rsatkichlarining izchil oshishi iqtisodiy siyosatning investitsion faollikni rag‘batlantirishga qaratilganligini tasdiqlaydi.

Xorijiy investitsiyalar hajmining yil sayin oshib borishi mintaqadagi biznes muhiti shaffofligi, moliyaviy tizim barqarorligi va huquqiy kafolatlarning kuchaygani bilan izohlanadi. Xususan, 2023–2025 yillar oralig‘ida xorijiy investitsiyalar hajmining 300 milliard so‘mga ko‘paygani viloyatning xalqaro savdo munosabatlari faollashganini, eksportyor korxonalar soni va ularning ishlab chiqarish salohiyati ortganini ko‘rsatadi. Bunda xalqaro moliyaviy institutlar va transmilliy kompaniyalar bilan hamkorlikning kengayishi, ilg‘or texnologiyalar va boshqaruv tajribasining jalb etilishi muhim rol o‘ynadi.

Shu bilan birga, olingan tahlil natijalari investitsiya oqimlarining hududlar kesimida teng taqsimlanmayotganligini ham ko‘rsatmoqda. Asosiy investitsiya resurslari Namangan shahri va iqtisodiy infratuzilmasi rivojlangan tumanlarga to‘plangan, ayrim chekka tumanlarda esa investitsiya faolligi sustligicha qolmoqda. Bu holat hududlararo iqtisodiy nomutanosibliklarni saqlab turmoqda va mintaqaviy rivojlanishda tafovutlarning kuchayish xavfini oshirmoqda.

Ushbu vaziyatdan kelib chiqib, viloyatda investitsiya siyosatini hududiy diversifikatsiya qilish, chekka tumanlar uchun alohida investitsiya rag‘batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarurligi ko‘zga tashlanmoqda. Aks holda, uzoq muddatda sanoat va ijtimoiy infratuzilma rivojlanishidagi nomutanosibliklar iqtisodiy o‘shish sur‘atlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

¹³⁸ O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi. (2024). *Investitsiyalar monitoringi va sharhi*. Toshkent: ITSV matbaa.

4-jadval.

Namangan viloyatida 2020–2025 yillarda bandlik va ishsizlik darajalari¹³⁹

Yil	Aholi bandlik darajasi (%)	Ishsizlik darajasi (%)
2020	54,0%	11,2%
2021	55,5%	10,1%
2022	57,0%	9,0%
2023	58,5%	8,2%
2024	60,0%	7,5%
2025 (prognoz)	61,5%	6,8%

Manba: Namangan viloyati Bandlik boshqarmasi hisobotlari ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Bandlik darajasining barqaror o'sishi va ishsizlik darajasining izchil pasayishi Namangan viloyatida mehnat bozori holatining sog'lomlashayotganini, yangi ish o'rinlari yaratish dasturlarining samarali amalga oshirilayotganini va iqtisodiy islohotlarning amaliy natija berayotganini ko'rsatadi. 2020–2024 yillar davomida bandlik ko'rsatkichlarida sezilarli ijobiy dinamikalar kuzatilgan bo'lib, bu jarayon 2025 yilga kelib yanada mustahkamlanishi prognoz qilinmoqda.

Xususan, 2025 yil uchun prognoz qilingan ishsizlik darajasining 6,8% ga tushishi viloyat iqtisodiyotining raqobatbardoshlik darajasini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Mehnat bozoridagi barqarorlik aholining farovonligini oshirish, ijtimoiy iqlimni sog'lomlashtirish va ichki iste'mol talabining ko'payishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunda, ayniqsa, kichik va o'rta biznes sub'yektlarining kengaytirilishi, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalaridagi diversifikatsiya siyosatining samaradorligi muhim rol o'ynagan.

Biroq, tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim ichki hududlarda, xususan chekka va infratuzilma rivojlanishi past bo'lgan tumanlarda ishsizlik darajasi viloyat o'rtacha ko'rsatkichidan yuqori bo'lib qolmoqda. Bu esa korxonalarda bandlik imkoniyatlarini kengaytirish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish, mahalliy aholi uchun kasbiy qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Shu sababli, Namangan viloyatida barqaror bandlik siyosatini yanada rivojlantirish uchun hududiy farqlarga moslashgan tarzda tumanlar kesimida maqsadli bandlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish, yoshlar va ayollar bandligini oshirishga qaratilgan maxsus tashabbuslarni kengaytirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Namangan viloyatida 2020–2025 yillar davomida olib borilgan hududiy ijtimoiy-iqtisodiy tahlillar va korxonalarda inqirozga qarshi boshqaruv holatini o'rganish natijasida quyidagi asosiy ilmiy xulosalar chiqarildi:

Birinchidan, viloyat iqtisodiyoti barqaror o'sish sur'atlarini saqlab qoldi. YaIM hajmining 2020–2025 yillar oralig'ida yiliga o'rtacha 9–10% o'sishi Namangan

¹³⁹ Namangan viloyati Bandlik boshqarmasi. (2024). *Bandlik va mehnat bozori rivojlanishi tahlili*. Namangan: Mehnat va bandlik boshqarmasi.

viloyatining iqtisodiy tizimi pandemiya va global beqarorlik omillariga nisbatan chidamli ekanini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, hududlar kesimida iqtisodiy o'sish sur'atlarida tafovutlar mavjudligi aniqlangan bo'lib, Namangan shahri yetakchilik qilmoqda, biroq ayrim chekka tumanlarda sanoat mahsuloti hajmi va investitsiya oqimlari past darajada qolmoqda. Bu esa hududiy iqtisodiy nomutanosibliklar saqlanayotganini anglatadi.

Uchinchidan, investitsiyalar hajmi izchil ortib bormoqda. Xorijiy va mahalliy investitsiyalar hajmi yildan-yilga oshib, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni tezlashtirmoqda. Shu bilan birga, investitsiyalarning hududlar bo'yicha notekis taqsimlanishi, ayrim hududlarda sanoatni rivojlantirish uchun alohida rag'batlantiruvchi choralarni zarur qiladi.

To'rtinchidan, bandlik darajasi yil sayin oshib, ishsizlik darajasi qisqarib bormoqda. 2020-yildagi 11,2% ishsizlik darajasi 2025-yilga kelib 6,8% ga kamayishi kutilmoqda, bu esa viloyatda yangi ish o'rinlari yaratish dasturlarining ijobiy samara berayotganini tasdiqlaydi.

Beshinchidan, korxonalarda inqirozga qarshi boshqaruv strategiyalarining yo'qligi yoki yetarli darajada rivojlanmaganligi ba'zi sektorlar va hududlarda potentsial inqiroz xavflarining saqlanib qolishiga olib kelmoqda. Bu esa korxonalar darajasida barqaror strategiyalar ishlab chiqish va risklarni oldindan boshqarish tizimlarini joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. International Monetary Fund. (2023). *World Economic Outlook: Navigating Global Divergences*. Washington, D.C.: IMF Publishing.
2. United Nations Development Programme. (2023). *Crisis Risk Management: UNDP Policy Note*. New York:
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). *Xususiy sektor barqarorligini oshirish va investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida* PQ-208-son qaror. Toshkent
4. World Bank. (2023). *World Development Report: Migrants, Refugees, and Societies*. Washington, D.C.: World Bank Group.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2023). *Korxona barqarorligini ta'minlash konsepsiyasi to'g'risida qaror* 371-son. Toshkent: Lex.uz. <https://lex.uz/docs/6381718>
6. United Nations Global Compact. (2023). *Sustainability in Business: Progress Report*. New York: UN Global
7. Myrdal, G. (1957). *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. London: Gerald Duckworth & Co Ltd.
8. Drucker, P. F. (1999). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: HarperBusiness.
9. Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press.
10. Chandler, A. D. (1962). *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise*. Cambridge: MIT Press.

11. Brigham, E. F., & Houston, J. F. (2018). *Fundamentals of Financial Management*. Boston: Cengage Learning.
12. World Bank. (2023). *World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies*. Washington, D.C.: World Bank Group
13. Bleyleven, K. (2020). *Strategic Management: An Integrated Approach*. Boston: Cengage Learning
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). *PQ-208-son Qaror: Xususiy sektor barqarorligini oshirish va investitsiya muhitini yaxshilash*. Toshkent:
15. International Labour Organization (ILO). (2023). *Employment and Economic Stability Report*. Geneva: ILO Publishing.
16. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Drucker, P. F. (1993). *Post-Capitalist Society*. New York: HarperBusiness.
18. Toshmatov, X. (2021). *Korxona Strategik Boshqaruvi*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
19. Ansoff, H. I. (1987). *Strategic Management*. London: Palgrave Macmillan.
20. United Nations Development Programme. (2023). *Crisis Risk Management: UNDP Policy Note*. New York: UNDP. <https://www.undp.org/publications/crisis-risk-management>
21. Barney, J. (1991). *Gaining and Sustaining Competitive Advantage*. New York: Addison-Wesley Publishing Company.